

Зразки родини Мустелові (Mustelidae) з України в колекціях зоологічних музеїв України

С. Філіпенко

Львівський національний університет імені Івана Франка

Specimens of Family Mustelidae from Ukraine in the Collections of the Zoological Museums of Ukraine. — Filipenko, S. — Data about collections of mustelids in four main zoological museums of Ukraine are compiled: The Benedict Dybowski Zoological Museum (Lviv), Zoological Museum of Kyiv National University (Kyiv), Zoological Museum of the Luhansk National University and National Museum of Natural History, NAS of Ukraine (Kyiv). Total sample of mustelids in analyzed collections includes 568 specimens of 11 species. These materials are a valuable source of data for investigation of morphological variability of species.

У фауні України налічується 11 видів родини Mustelidae, які відносяться до 6 родів. Мустелові — унікальна група хижих тварин які мають високий рівень спеціалізації. Вони є невід’ємним компонентом як степового, так і заплавно-лісового фауністичних комплексів. Суттєві історичні зміни ландшафту, зумовлені господарською діяльністю людини, призвели до значного скорочення чисельності цих хижих ссавців.

Ссавці родини мустелових є одним з найбільш зручних об’єктів дослідження морфологічних змін, оскільки характеризуються низкою важливих і зручних для дослідження особливостей: високі показники таксономічного багатства, висока екоморфологічна диференціація видів, значна увага колекторів до цієї групи і наявність достатніх для вивчення серій, а також середні розміри тіла. Тому накопичений матеріал у зоологічних колекціях є дуже цінним для вивчення мінливості даної групи тварин, особливо, якщо врахувати те, що більшість з цих тварин охороняються і добування їх зараз неможливе.

Враховуючи всі вищезгадані факти, автор узагальнив інформацію про представленість видів родини Mustelidae в колекціях низки зоологічних музеїв України. Нами опрацьовано дані з 4-х зоологічних музеїв України. До уваги бралися лише ті види мустелових, що відомі у складі фауни України, та зразки, що здобуті в Україні.

Загальний опис колекцій

Загалом у проаналізованих колекціях зберігається 568 екз. всіх 11 видів Mustelidae фауни України:

- Зоологічний музей Львівського національного університету імені Івана Франка (ЗМД) — 20 екз. 7 видів;
- Зоологічний музей Київського національного університету імені Тараса Шевченка (ЗМКУ) — 55 екз. 4 видів;
- Зоологічний музей Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (ЗМЛГ) — 57 екз. 11 видів;
- Національний науково-природничий музей НАН України (ННПМ) — 436 екз. 11 видів.

Систематичний опис колекцій

Рід Мустела, *Mustela*. Найбільш представлений рід родини мустелових як у фауні (5 видів), так і в зоологічних колекціях. Загалом в проаналізованих колекціях зберігається 317 екз. усіх цих п'яти видів. Горностай (*M. erminea*) — 32 екз. є в колекціях трьох музеїв: ННПМ (29 екз.), ЗМД (2 екз.) ЗМЛГ (1). Ласиця (*M. nivalis*) — 90 екз., представлена в усіх згаданих колекціях: ННПМ (73), ЗМКУ (7), ЗМД (2), ЗМЛГ (8). Норка європейська (*M. lutreola*) — 18 екз., зберігається у трьох музеях: ННПМ (13), ЗМКУ (3), ЗМЛГ (2). Тхір темний (*M. putorius*) — 60 екз., зберігається у трьох музеях: ННПМ (42), ЗМД (11), ЗМЛГ (7). Тхір степовий (*M. evermanni*) — 162 екз., зберігається у всіх проаналізованих колекціях: ННПМ (116), ЗМД (2), ЗМКУ (43), ЗМЛГ (1).

Рід Візон, *Neovison*. Представлений лише одним видом: візон річковий (*N. vison*) — 9 екз., наявний у двох колекціях: ННПМ (4) та ЗМЛГ (5).

Рід Куниця, *Martes*. Представлений двома видами та 126 екз. Куниця лісова (*M. martes*) — 39 екз. зберігається у трьох музеях: ННПМ (33), ЗМД (1), ЗМЛГ (5). Куниця кам'яна (*M. foina*) — 87 екз., зберігаються у трьох музеях: ННПМ (75), ЗМД (1), ЗМЛГ (11).

Рід Перегузня, *Vormela*. Представлений лише одним видом: перегузня степова (*V. peregusna*) — 11 екз. у колекціях трьох музеїв: ННПМ (5), ЗМКУ (2), ЗМЛГ (4).

Рід Борсук, *Meles*. Представлений одним видом: борсук європейський (*M. meles*) — 45 екз. у трьох колекціях: ННПМ (35), ЗМД (1), ЗМЛГ (9).

Рід Видра, *Lutra*. Один вид — видра річкова (*L. lutra*) — 9 екз., зберігається у двох музеях: ННПМ (5 екз.) та ЗМЛГ (4 екз.).

Аналіз складу колекцій

Рейтинг видів за відносною ряснотою. Найбільш представленими в колекціях (понад 50 зразків) є такі види: *Mustela evermanni* — 162 екз., *Mustela nivalis* — 90 екз., *Martes foina* — 87 екз., *Mustela putorius* — 60 екз. Відносно добре представлені (20–50 зразків) три види: *Meles meles* — 45 екз., *Martes martes* — 39 екз., *Mustela erminea* — 32 екз. Найменше представлені (до 20 зразків) такі види: *Mustela lutreola* — 18 екз., *Vormela peregusna* — 11 екз., *Lutra lutra* — 9 екз., *Neovison vison* — 9 екз.

Раритети. 6 видів мустелових внесено до III видання «Червоної книги України» (2009). На ці види випадає більше половини всіх колекційних зразків мустелових, а саме 292 екз. (51 %), що значно збільшує їхню цінність, оскільки тепер такі види здобувати не можна. Більше половини (55 %) колекції раритетів становлять зразки *Mustela eversmanni* (162 екз.).

Колектори. Серед колекторів зразків мустелових потрібно відзначити таких зоологів: В. Абеленцев — 120 екз., Г. Модін — 95 екз., О. Мигулін — 47 екз., О. Браунер — 33 екз. Разом ці зоологи зібрали 295 екз., що становить 52 % зразків мустелових у проаналізованих колекціях.

Особливості колекцій. Слід відзначити, що колекції мустелових в ЗМД та ЗМЛГ представлені в основному регіональною фауною — Львівщини та Луганщини відповідно. Що ж до колекцій ЗМКУ та ННПМ, то в географічному плані вони представлені широко, і в них зберігаються зразки з багатьох регіонів України. Загалом обсяг усіх наявних колекцій доволі значний та широкий з географічної точки зору. Тому ці матеріали можуть слугувати цінним джерелом даних про склад регіональних фаун та фауни України в цілому, а також для вивчення географічної та інших форм мінливості видів.

Вважаючи на значний вік більшості зразків та беручи до уваги великий об'єм матеріалу і широку географію, можна використовувати ці колекції для аналізу історичних зміни складу фауни (зокрема, за частками видів у серіях різного часу) та для аналізу динаміки популяційних показників (мінливість, співвідношення статей, зміни розмірів тощо).

Зразки родини Мустелові (Mustelidae) з України в колекціях зоологічних музеїв України. — Філіпенко, С. — Узагальнено інформацію щодо наявності зразків родини Мустелові в колекціях 4 головних зоологічних музеїв України: Зоологічний музей Львівського національного університету імені Івана Франка (Львів), Зоологічний музей Київського національного університету ім. Т. Шевченка (Київ), Зоологічний музей Луганського національного університету ім. Т. Шевченка та Національний науково-природничий музей НАН України (Київ). За наявною інформацією, в колекціях цих музеїв зберігається 568 екз. 11 видів мустелових з території України. Ці колекційні матеріали є джерелом даних для дослідження морфологічної мінливості видів.